

Poročila, ocene

Povzetki s posveta v Moravskih Toplicah

Povzetki s posveta Upoštevanje drugačnosti – korak k šoli enakih možnosti, ki je bil 7. in 8. aprila 2006 v Moravskih Toplicah.

Posveta se je udeležilo 148 pedagoških delavcev iz vrtcev, rednih osnovnih šol in šol s prilagojenim programom, srednjih šol, zavodov za učence s posebnimi potrebami, fakultet, Zavoda za šolstvo RS in delavcev Ministrstva za šolstvo RS.

Posvet je odprl minister dr. Milan Zver. Njegov prispevek objavljamo v tej številki. Plenarno je bilo predstavljenih devet referatov, v skupinah še 48.

Skupine so bile tematsko oblikovane, najpomembnejša spoznanja in predlogi pa so bi bili naslednji:

Socialni krog

Pluralizem družbenega življenja, ki je rezultat človekovega duhovnega, socialnega in ekonomskega razvoja, se kaže v kulturni različnosti, socialni in ekonomski segmentaciji, pravični in nepravični diferenciaciji družbe in posameznih družbenih skupin. To ima tudi neposreden vpliv na šolsko življenje, odnose znotraj šole, razvoj in uspehe učencev. Neposreden vpliv življenja socialnega okolja na šolsko življenje je večji kot pa v šolskih dokumentih razglašani zaželeni vrednoti družbe, pravičnost in enakopravnost.

Zato se, ko danes govorimo o šoli in njeni vlogi pri odpravljanju družbene socialne neenakosti, ne moremo obnašati (sprenevedati), kot da te neenakosti ni. Zavedati se je tudi treba, da šola neenakosti ne more odpraviti, ker ni pričakovati, da bi bila ta odpravljena v družbi.

To pa ni razlog, da država z ustrezno šolsko zakonodajo in sistemskimi ukrepi na eni strani ter šola in učitelji s strokovnimi posegi na drugi, ne bi mogli zmanjševati negativnih vplivov socialne in ekonomske neenakosti na uspeh in razvoj otrok.

V prispevkih in razpravah so bili v ospredju vprašanje vpliva revščine na učno uspešnost ter socialni položaj in vključenost učencev v šolo kot socialno skupnost. Dogaja se namreč, da na usmeritev otrok v posebne programe včasih bolj vpliva socialnoekonomski status otroka oziroma družine, ne pa zares ugotovljene posebne potrebe, ki izhajajo iz značilnosti otrokovega psihofizičnega razvoja. Letošnji podatki kažejo, da je bilo 27 odstotkov otrok z normalnimi intelektualnimi sposobnostmi le zaradi učne neuspešnosti preusmerjenih v osnovne šole s prilagojenim programom.

Na to bi morali biti učitelji in še zlasti svetovalni delavci v šolah pozorni. Vpliv socialnoekonomskega statusa učencev na njihovo šolsko uspešnost bi lahko zmanjševali z diferenciacijo in individualizacijo pri pouku ter širjenjem

ponudbe interesnih dejavnosti učencev, kjer se učenci depriviranih okolij lahko enakovredno vključujejo v šolske socialne odnose.

To spoznanje bi moralo biti izhodišče, na katerem bi morala država postavljati nacionalno šolsko politiko in tudi šola graditi svoje življenje.

Kulturni krog

Šola ni in ne more postati kulturni geto. Je arena ljudi najrazličnejšega socialnega, kulturnega, verskega, jezikovnega izvora in različnih vrednostnih sistemov. Na oblikovanje tega šolskega prostora ima vse večji vpliv življenje okolja kot pa proklamirane, zaželenе vrednote. Če življenje v šolskem okolju segregira določene skupine otrok, potem bodo ti doživljali segregacijo tudi v šoli. Zato se vrednote šolskega življenja, kot so demokratičnost, enakopravnost, strpnost, spoštovanje, različnost in druge, začnejo oblikovati z dialoškostjo med starši. Starši so ključ za razvozlanje začaranega kroga socialnih, kulturnih in drugih oblik segregacije, ki jih otroci lahko doživljajo v šoli. Sovraštvo, nestrpnost, razizem niso prirojene lastnosti otrok, ampak so že stvar socializacije in vzgoje.

Prek dialoškosti se lahko zmanjšuje nestrpnost in vzpostavlja solidarnost med drugačnimi. Razprave in primeri so pokazali, da se visoko obrestujejo tovrstne naložbe že v predšolsko obdobje oziroma vrtce. Primeri kažejo, da se stališča otrok do drugega oziroma drugačnega pod vplivom vzgojiteljice ali staršev zelo hitro spreminjajo.

Razvijati bi bilo treba občutljivost za multikulturnost in interkulture kompetence na treh ravneh: zavedanju, znanju in spretnostih. Več časa bi bilo treba posvetiti medsebojnim pogovorom, učenju življenja v skupnosti in sprotne mu razčiščevanju strokovnih in drugih dilem, vprašanj in zagreg.

Zato je pomembno vključevanje staršev v oblikovanje in izvajanje programa/kurikuluma vrtca oziroma šole. Učinkovite so tudi naložbe v socialni kapital šole, povezovanje ljudi v šoli in oblikovanje šolske skupnosti kot vizije šole. Primeri posameznih šol kažejo, da so vidno uspešnejši pri interkulturni vzgoji tam, kjer jim je uspelo oblikovati vrtec, šolo oziroma dom kot skupnost različnih. Predlaga se, da se šole posvetijo oblikovanju skupnosti, definiranju skupnih ciljev in vrednot, za katere se je vredno zavzemati. V ospredju teh vrednot bi morala biti solidarnost, ki se kaže v pripravljenosti pomagati drugemu (otroku, učencu, dijaku, učitelju, staršu), ko to pomoč potrebuje.

Krog posebnih potreb

Šolska resničnost je tudi, da je različnost otrok, ki je pri delu ne moremo prezreti, še posledica drugih dejavnikov in okoliščin, kot so razvoj sposobnosti, talentov, želja.

Na področju integracije in inkluzije otrok s posebnimi potrebami je sicer dosežena zadovoljiva stopnja institucionalizacije, ki se bo sicer še spreminjala in dopolnjevala, vendar se bo zdaj treba več posvetiti procesu integracije/inkluzije otrok s posebnimi potrebami v oddelčne in šolsko skupnost. Pozorni moramo biti na to, da učenci zaradi drugačnih ali zmanjšanih telesnih ali duševnih sposobnosti ali težav v šoli ne bi bili odrinjeni, segregirani, prezirani, zapostavljeni.

Uresničevanje integracije/inkluzije v vsakdanji praksi se bo vzpostavljalo v razmerju med učnostorilnostno naravnano šolo in razvijanjem socialne kohezije, da drugačni ne bi doživljali položaja odrinjenosti, ponižanja, manjvrednosti. Tu se bodo pojavljale tudi razlike med razredi in šolami.

Večina predstavljenih prispevkov je integracijo/inkluzijo obravnavala z vidika dobre prakse. Razprava je ponudila številne predloge in pobude za sistemske spremembe na ravni zakonodaje za otroke s posebnimi potrebami, pri tem pa ni bilo spregledano, da sistemske spremembe ne zadostujejo in so nujne spremembe v miselnosti ljudi.

Potrebno bo zlasti več vlaganja v usposabljanje učiteljev oziroma razvijanje njihovih kompetenc za delo z učenci s posebnimi potrebami. Ugotavljamo, da je velika ovira uspešne integracije/inkluzije nepoznavanje pravega bistva in ciljev, zaradi česar se pojavljajo tudi stereotipi. Zato bo treba najprej spreminjati (napačna) stališča ljudi, predvsem staršev.

Težje kot spreminjanje stališč učiteljev bo spreminjanje stališč in odpravljanje stereotipov, ki so zasidrani v učencih in njihovih starših in ki usmerjajo njihovo vedenje do otrok s posebnimi potrebami.

Stereotipi v razmišljanju in vrednotenju ne nastajajo samo v šoli oziroma ob šolskem delu. Upamo si trditi, da se pogosteje oblikujejo zunaj šol, v socialnem okolju otroka, družini in življenju okoli doma. Nastajajo večkrat na podlagi neugodnih in naključnih osebnih izkušenj. Naloga učiteljev in šolskih svetovalnih delavcev je, da poskušajo odpravljati v ljudeh vsajene stereotipe tako, da organizirajo srečanja in vzpostavijo dialog med »enakimi« in drugačnimi. Tudi ob teh vprašanjih bodo, kot kaže, dialogi med starši najučinkovitejša pot za vzpostavljane demokratičnosti oziroma enakopravnosti različnih v šoli.

Morda ne vemo, kaj nam je skupno kot človeškim bitjem. Nedvomno pa nam je skupno to, da moramo živeti skupaj. Šola ima nalogo, da nauči ljudi živeti skupaj – to pa pomeni iskanje načina sobivanja različnih.

Kaj, ko hočemo več (nadarjeni učenci)

Višja raven razvijajoče se nadarjenosti odpira veliko možnih težav na socialno emocionalnem področju in v medosebnih odnosih. Tem, za nadarjene ne-standardna področja, imenovana tudi mentalna higiena nadarjenih učencev, šolski sistemi v svetu, zlasti pa pri nas, posvečajo premalo pozornosti.

Kot izjemno kritična in v praksi spregledana je bila osvetljena problematika vzrokov učne neuspešnosti nadarjenih učencev. Plastično je bilo predstavljeno, da ima armada učno neuspešnih nadarjenih otrok, posebno pri nas in tudi v tujini, pri vsakem posamezniku drugačne vzroke. Ti se razvrščajo od otrokove osebnosti do dejavnikov družine in šole.

Zanimivo in didaktično ustvarjalno so bile prikazane možnosti, ki jih ponuja pouk pri razvijanju otrok iz nižjih socialnoekonomskih okolij in celo s kulturno prikrajšanih območij. Prikazano je bilo, kako je mogoče tudi med temi populacijami nadarjenih otrok z ustvarjalnim poukom dosegati najvišje motivacijske in učne dosežke.

Zanimiva in koristna se je pokazala praksa kemijskega izobraževanja v gimnazijah pri rabi problemskega pouka in učenja bolj prilagojenega učnim stilom nadarjenih učencev. V tem okviru se je pokazala kot zanimiva izkušnja aktivne vloge nadarjenega učenca pri prepoznavanju problemskih vzorcev znanja in pridobivanja novega znanja.

Sistem in človek

Teza in naslov posveta, da le upoštevanje drugačnosti vodi k oblikovanju enakih možnosti, veljata za sistem in tudi posamezno šolo. To pomeni, da je treba sistem delati po človeku, ne pa človeka po sistemu. Sistem naj gre človeku naproti; sistem naj služi človeku, ne pa človek sistemu.

Prevečkrat se namreč dogaja, da človek naleti na ovire sistema, ker ne pozna »šolskih« in človekovih življenjskih zgodb, ker o življenju posameznih šol, ljudi in njihovega socialnega okolja pravzaprav nič ne ve. Zato lahko sistem in človek delata drug mimo drugega, lahko pa tudi drug proti drugemu. Pokazalo se je, da je dobra šolska praksa postavljena takrat, ko šole, vrtca, okolja in konkretnih okoliščin ne podrejamo samo načelom in predpisom. Dobra praksa je tudi pokazala, kje je predpis treba celo kršiti ali prezreti, da bi bilo delo boljše. Predpis ne sme podrejati, usmerjati ali nadomeščati strokovnih rešitev.

Primeri dobre prakse dokazujejo, da bi morala politika pri načrtovanju sistemskih posegov pogosteje izhajati iz izkušenj, ki jih imajo vzgojno-izobraževalne ustanove.

Glede tega je bilo na posvetu danih nekaj pobud.

Na sistemski ravni bi bilo treba oblikovati od ministrstva za šolstvo in šport neodvisne time strokovnjakov, ki bi funkcijo usmerjanja opravljali profesionalno, kar bi lahko skrajšalo postopke usmerjanja. Potrebni bi bili zgodnejše in celostno obravnavanje, odkrivanje in intervencija na področju otrok s posebnimi potrebami in njihovih družin.

Nujno bi bilo uvesti vsebinske spremembe in prilagoditve študijskih programov za dodiplomsko izobraževanje vseh struktur strokovnih (pedagoških) delavcev in dodatno izobraževanje že zaposlenih.

Učitelje je treba seznanjati in usposablјati v novih učnih strategijah za diferenciacijo in individualizacijo pouka in učenja. Ena od idealnejših možnosti za upoštevanje različnosti in uresničevanja pravičnosti, ki presega subjektivne okvire, je spreminjanje (zmanjšanje) normativov učencev v oddelkih, še zlasti v poklicnih šolah. Upoštevanje različnosti in uresničevanje pravičnosti zahteva tudi več avtonomije šole pri razpolaganju in razporejanju finančnih sredstev.

Splošnejša je bila ugotovitev, da je posvet presegel samo deklarativno in teoretično raven razpravljanja. Razprave so podpirale empirične raziskave in bogata vzgojno-izobraževalna praksa – izkušnje.

Dr. Metod Resman

Popravek

Prispevek z naslovom *Ne svet gluhih, en svet za vse*, ki smo ga objavili v posebni izdaji Sodobne pedagogike letos, je napisala Ksenija Funa in ne Ksenija Fuma. Za napako se opravičujemo.

Uredništvo Sodobne pedagogike